

Startdocument Haags Stadmaken 2023 - slimmer samenwerken met initiatieven in de stad -

Kernteam Haags Stadmaken, januari 2023

Stadmakers zijn mensen die hun straat, wijk of stad mooier willen maken. Met initiatieven in alle wijken en alle sectoren. Initiatieven die waarde creëren voor anderen, op een niveau dat het individuele initiatief overstijgt. Maar het gaat niet alleen over 'lokaal eigenaarschap'. Veel initiatieven dragen direct bij aan doelstellingen van de gemeente; aan een mooiere, socialere, duurzame, leefbare stad die tegen een stootje kan. Daarmee zijn stadmakers essentieel voor een vitale stad.

De maatschappelijke en financiële waarde van stadmakersinitiatieven in Den Haag is momenteel nog onderbenut. Dit gaat ten koste van de maatschappelijke veerkracht en Den Haag mist hierdoor mogelijkheden om een nog aantrekkelijker stad te zijn om te wonen, te werken en te verblijven. Het Stadmakersfestival afgelopen voorjaar liet zien dat er veel potentieel waardevolle initiatieven klaarstaan om benut te worden. Van een stadskas over het Van Doeverenplantsoen tot een gezamenlijke leegstandaanpak in Zuidwest.

Het belang van stadmaken zien we dan ook terug op verschillende plaatsen in het Coalitieakkoord Den Haag 2022-2026: (buurt)initiatieven die de stad schoonhouden (p. 17), inwoners die verantwoordelijkheid nemen om de leefbaarheid en veiligheid in hun straat en buurt te verbeteren (p. 17), tijdelijke initiatieven (p. 32), doorbraakinitiatieven op het gebied van deelmobiliteit (p. 40), wijkinitiatieven die sociale verbanden in de stad, wijken en buurten ondersteunen (p. 57) en initiatieven over duurzaamheid en klimaat (p. 66-67). Het ondersteunen van initiatiefnemers en stadmakers is één van de uitgangspunten bij het besturen van de stad:

"We gaan aan de slag met bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties om bedrijvigheid te stimuleren, gebieden te ontwikkelen, de energietransitie verder te brengen, verduurzaming en leefbaarheid te bevorderen en groeiende sociale verschillen tegen te gaan." (p. 6)

"We verbeteren de participatie en communicatie. We gaan eerder in gesprek met bewoners, staan open voor initiatieven." (p. 8)

"Zorgen dat we sneller beter oor en oog hebben voor de kracht van inwoners. Als er goede bewonersinitiatieven zijn, dan moeten die eerder worden herkend, erkend en ondersteund." (p. 74)

In mei 2022 was het eerste Stadmakersfestival

In dit startdocument schetsen we hoe de ambitie uit het coalitieakkoord de komende jaren wordt uitgewerkt binnen een **nieuw programma Haags Stadmaken**. In dat programma staat de samenwerking tussen initiatiefnemers of stadmakers en de gemeente Den Haag centraal. We gaan kort in op de volgende vragen:

- Waar gaat het over?
- Wat gaat goed en wat kan beter?
- Wat gaan we doen/stellen we voor?
- Wat hebben we daarvoor nodig?

1. Waar gaat het over: wat verstaan we onder Haags stadmaken?

Dit document gaat over mensen die zelf een initiatief of project uitvoeren in het publiek domein; dat kan een sociaal buurtproject zijn, een plan om de wijk te verduurzamen, een plein op te knappen of een innovatieve woonvorm te starten. Dit zijn initiatieven van bewoners die de stad mooier willen maken, het zijn geen projecten van de gemeente of de markt.

Veel bewoners zijn actief in verenigingsverband (bijvoorbeeld sport, kerk, cultuur); dan spreken we over vrijwilligerswerk. Maar steeds vaker ontstaan initiatieven ook buiten dit soort verenigingen om, omdat (een groep) bewoners zich spontaan wil inzetten om hun straat, buurt of stad te verbeteren.

Een burger- of bewonersinitiatief is een idee van burgers om de leefomgeving te verbeterenⁱ. Vooral binnen de stadsdelen is veel ervaring met dit soort wijkinitiatieven. Vaak gebeurt dit vanuit een sociale intentie. Zo zagen we in coronatijd een groei van het aantal sociale initiatieven in de buurtⁱⁱ. Maar ook binnen de stadsdelen zijn ontzettend veel voorbeelden van sociale bewonersinitiatieven zichtbaar. Van het organiseren van buurtfestivals tot het onderhoud van de buitenruimte, de vele binnentuinen, activiteiten voor kinderen en ouderen, specifiek voor mensen in de problemen, natuur- en milieuactiviteiten en allerlei bijeenkomsten om de sociale samenhang in de buurt te vergroten.

Stadmaken gaat uit van initiatieven van de bewoners zelf. Kleine én grotere initiatieven.

Binnen de stadsdelen wordt ook veel samengewerkt met initiatiefnemers in het fysiek domein, bijvoorbeeld bij het inrichten van speeltuinen, pleinen of binnentuinen. Afgelopen jaar is vanuit DSO ook flink geïnvesteerd in dit soort plaatsgebonden initiatieven: placemakingⁱⁱⁱ. Bij placemaking wordt de ruimte (space) getransformeerd in een betekenisvolle plek (place).^{iv} De lessen die afgelopen tijd zijn opgedaan, vormen een belangrijke basis voor een programma Stadmaken (denk aan onderzoek HHS/EUR over placemaking in DH - zie bijlage). Placemaking wordt vanaf 2023 onderdeel van stadmaken.

Stadmaken is meer dan placemaking. Stadmaken gaat over de menging van functies, de combinatie van fysiek en sociaal, een proces dat openstaat voor lokale partijen^v, waar waarde wordt

toegevoegd. Met name de wat grotere stadmakersinitiatieven vragen extra aandacht; afstemming en een gemeentebrede aanpak die goed aansluit bij de concernontwikkelagenda. De maatschappelijke en financiële waardecreatie van dit soort initiatieven op stadsniveau is niet alleen belangrijk voor de stad; het is ook belangrijk deze mee te nemen in de businesscases van gebiedsontwikkeling.

Stadmaken gaat dus zowel over de wat kleinere bottom-up bewonersinitiatieven in de buurt/wijk als de wat grotere maatschappelijke initiatieven van sociaal ondernemers, soms stadsbreed.

Stadmakers zijn doeners, initiatiefrijke verbinders, mensen die in mogelijkheden denken en doen. Het zijn mensen die hun omgeving een beetje mooier, duurzamer en fijner maken. Ze doen dat soms vanuit de bewonerswereld, maar ook vanuit de gemeente of een maatschappelijke of sociaal-economische organisatie. Het gaat vooral om een attitude. Van mensen buiten én binnen de gemeente. Stadmakers werken aan initiatieven die waarde creëren op een niveau dat hun initiatief overstijgt^{vi}.

2. Wat gaat goed en wat kan beter?

Het barst van de mooie initiatieven in Den Haag; in alle wijken en alle maatschappelijke sectoren. Van beheer van buurthuizen of het verbeteren van buurttuinen door bewoners, tot de Participatiekeuken. Van lichtjes van Mariahoeve tot de stichting Spuiplein die het CID programmeert. Van de Moerwijkcoöperatie tot Haags Verhaal. Van het vergroenen van daken door bewoners tot vernieuwende tijdelijke sociaal-economische woonwerkconcepten in SoZa. Juist door die enorme diversiteit is het lastig om te zeggen hoe het staat met de samenwerking tussen 'de gemeente' en 'de stadmakers/initiatiefnemers'; dat verschilt per initiatief, per wijk en per sector.

De afgelopen jaren zijn er verschillende onderzoeken gedaan waaruit we een aantal hoofdlijnen kunnen halen^{vii}:

- a. Stadmakersinitiatieven voegen financiële en sociaal-maatschappelijke waarde toe aan de stad.
- b. Stadmakers kunnen partners zijn om gemeentelijke beleidsdoelstellingen in partnership met de stad te behalen.
- c. Er is een breed aanbod van regelingen en subsidies om stadmakersinitiatieven te ondersteunen, maar er ontbreekt een totaaloverzicht en goede afstemming van dat aanbod;
- d. Het blijft een opgave om het aanbod van regelingen en subsidies goed af te stemmen op de vraag van de stadmakersinitiatiefnemers; 'Uw initiatief past niet in ons kader!'^{viii}
- e. Veel stadmakers hebben contact met de stadsdelen die vaak als front-office functioneren, maar het wordt lastig als er in de backoffice moet worden afgestemd met meerdere sectoren of diensten; er is geen integraal loket of portal (online of offline) waar grotere stedelijke initiatieven terecht kunnen voor vragen;
- f. Er zijn verschillende netwerken (per stadsdeel of thema), maar een stevig netwerk van Haagse stadmakers (buiten en binnen de gemeente) is er niet;
- g. Individueel worden stadmakers meestal goed geholpen, maar dat is vaak afhankelijk van de ambtenaar die ze treffen. Er is geen initiatievenbeleid, waardoor onduidelijk is waar een stadmaker op kan rekenen;

De samenwerking tussen bewoners en gemeente is vaak afhankelijk van de ambtenaar die initiatiefnemers treffen. Bij Heel Moerwijk Bakt zat dat wel goed.

- h. De meeste ambtenaren willen stadmakers graag goed ondersteunen, maar ervaren daarvoor te weinig tijd en ruimte;

- i. Veel stadmakersinitiatieven worden voor een bepaalde periode ondersteund, maar de vaak tijdelijke subsidies beperken het meerjarig ondersteunen van initiatieven.

Wat goed gaat, zetten we voort. Binnen sectoren als energie/duurzaamheid, wonen, stadslandbouw of buitenruimte/placemaking zijn afgelopen jaren veel stappen gemaakt om de relatie met initiatiefnemers/stadmakers te verbeteren. Veel kleinere wijkinitiatieven vinden ondersteuning bij de stadsdelen.

Maar er is nog veel te doen. Vooral voor de wat grotere stedelijke initiatieven die domein- of stadsdeeloverstijgend zijn en afstemming vragen tussen de afdelingen, diensten en stadsdelen van de gemeente. Dat vraagt om een gemeentebrede aanpak en afstemming binnen de gemeente, in aansluiting op de concernontwikkelagenda.

In mei 2022 was het eerste Haagse Stadmakersfestival. Met de site www.haagsestadmakers.nl, meer dan 300 stadmakers van buiten en binnen de gemeente, meer dan 30 deelsessies en zeer positieve reacties was dit de start van een nieuw gemeentebreed programma Haags Stadmaken. We beginnen niet van nul; we bouwen voort op ervaringen van de afgelopen jaren. Bijvoorbeeld de lessen van de wijkbudgetten en de L&B-subsidie van de stadsdelen, maar ook de lessen van het Duurzaam Initiatieven Overleg en het DSO-programma Placemaking.

Ook leren we van andere gemeenten hoe zij omgaan met initiatieven en stadmakers. Zo bouwen we voort op kennis van het stadmakerscongres in Rotterdam, Placemaking Week Europe en initiatievenbeleid in verschillende gemeenten. In Utrecht is vorig jaar bijvoorbeeld een Actieprogramma Samen Stadmaken; Initiatief^{fix} vastgesteld, Amsterdam en andere gemeenten kennen een Stadmakersfonds en gemeenten als Rotterdam hebben een (digitaal) initiatievenloket.^x

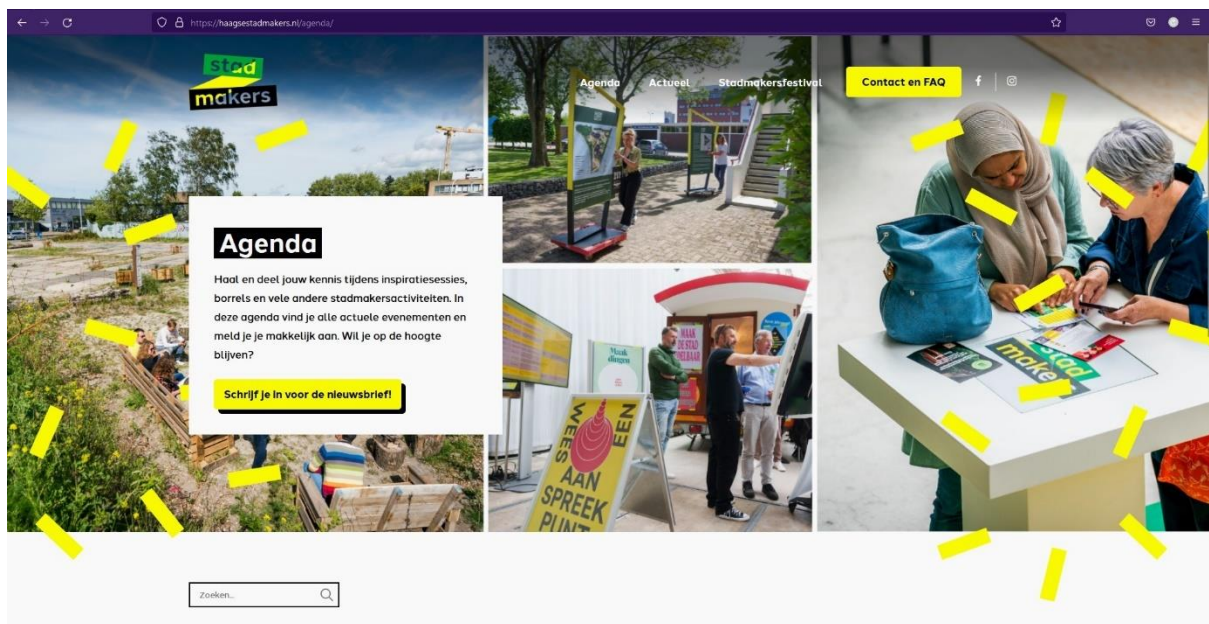
3. Wat gaan we doen/stellen we voor?

Wij gaan een nieuw concernbreed programma Haags Stadmaken ontwikkelen.

Het programma start met een verkenning voor het komende half jaar. Op basis van de verkenning zal rond de zomer 2023 een programmaplan worden opgesteld en aangeboden aan het college. De verkenning bestaat uit vier bouwstenen die een bijdrage leveren aan een betere verankering van stadmaken in beleid, organisatie en werkwijze:

Bouwsteen 1: Stadmakersplatform

De site voor het Stadmakersfestival wordt komende maanden doorontwikkeld naar een platform van en voor Haagse stadmakers.

Dit is de huidige stadmakerswebsite. Die transformeert de komende maanden in een interactief platform.

Het Stadmakersplatform krijgt o.a. een agenda, vraag-aanbodgedeelte, stadmakersprofielen, een overzicht van regelingen en een nieuwsbrief. Daarmee wordt dit stadmakersplatform dé digitale plek voor Haagse stadmakers. Daarvoor stellen we ook een redactieraad in met stadmakers.

- Doorontwikkeling start nov. '22 en loopt tot mei '23
- Presentatie tijdens Stadmakersfestival juni '23

Bouwsteen 2: Stadmakersfestival en andere ontmoetingen

Na de succesvolle start in mei 2022 wordt elk jaar een Haags Stadmakersfestival georganiseerd om te ontmoeten, te inspireren en te versterken. Doel: ontmoeting tussen stadmakers onderling en tussen stadmakers met de gemeente en andere organisaties. In aanloop naar het festival worden maandelijks i.s.m. de stadsdelen kleinere bijeenkomsten georganiseerd, verspreid over de stad. Altijd met en door stadmakers zelf. Ook komt er een agenda/kalender met interessante bijeenkomsten voor stadmakers.

Op het stadmakersfestival bouwen we voort op de samenwerking tussen gemeente en stadmakers. We vragen elke dienst om het festival en de ontmoetingen mee te programmeren met een eigen

thema. Voorbeelden zijn de energietransitie, placemaking en de dakenaanpak vanuit DSO, voedsel vanuit DSB, cultuur vanuit OCW, etc.

Voor 2023 staat nu al op de agenda:

- Vanaf februari elke maand een bijeenkomst/ontmoeting in aanloop naar het festival, elke keer in een ander stadsdeel.
- Eerste week juni: het tweede Haags Stadmakersfestival

Bouwsteen 3: Stadmakersloket

Veel stadmakers/initiatiefnemers geven aan dat ze het lastig vinden om de weg te vinden in het gemeentelijk apparaat. Ze adviseren de gemeente om de externe toegankelijkheid en de interne afstemming voor stadmakers te verbeteren door een centraal aanspreekpunt binnen de gemeente, een loket en een initiatievenmakelaar die de weg kan wijzen. Sinds september 2022 loopt in Laak een pilot met een Stadmakersloket. Zo wordt onderzocht of en hoe een loket op stadsdeelniveau tegemoetkomt aan de behoeften van stadmakers. Tijdens deze pilot oefenen we met een integrale loketfunctie, toetsen we het werkproces voor initiatieven en verkennen we alternatieve rollen/functies.

Daarbij gaat het niet alleen om een toegankelijke front-office, maar vooral om de inrichting van de back-office; de afstemming tussen verschillende afdelingen binnen de organisatie van de gemeente binnen de diensten om samen te werken om ondersteuning te bieden.

Daarnaast wordt gekeken naar een goede digitale ingang voor stadmakers op www.denhaag.nl. Een offline en online frontoffice die ervoor moeten zorgen dat het aanbod van gemeentelijke ondersteuning beter toegankelijk is voor initiatiefnemers.

- Pilot Loket Laak wordt afgerond in het voorjaar van 2023. Op basis van de lessen van de pilot volgt een voorstel voor de inrichting van een betere front-office-functie met goede doorverwijzing naar de back-office, zowel online als offline. Daarbij worden ook lessen uit het initiatievenloket CID betrokken. Het voorstel gaat voor de zomer naar het college.

Team Stadmaken Laak

- Op www.denhaag.nl komt dit voorjaar een prototype met een overzicht en keuzemenu van gemeentelijke ondersteuning (zie bouwsteen 4).

Bouwsteen 4: Financiering van initiatieven

Er zijn binnen en buiten de gemeente tal van ondersteuningsmogelijkheden voor initiatieven^{xi}. Kleinere wijkinitiatieven kunnen via de stadsdelen bijvoorbeeld worden ondersteund door een activiteitsubsidie, maar er zijn ook regelingen specifiek voor energie-initiatieven, veiligheidsinitiatieven of groene initiatieven. De initiatiefnemers geven echter aan dat het lastig is om binnen al die regelingen hun weg te vinden. Bovendien is er niet altijd een goede afstemming tussen de regelingen, waardoor initiatieven onnodig verzeild dreigen te raken in onze bureaucratie. Er is behoefte aan overzicht, afstemming, duidelijke criteria en voldoende middelen voor initiatieven. En daar kunnen we wat aan doen.

We maken voor initiatiefnemers overzichtelijk welke mogelijkheden er zijn voor financiële ondersteuning, en wat de voorwaarden daarvoor zijn. Zowel binnen als buiten de gemeente. Zowel met subsidies als (co-)financiering. Onderdeel hiervan is een inventarisatie van kansrijke regelingen in andere gemeenten.

Door financieringsvormen inzichtelijk te maken, geven we stadmaken meer kansen

Op basis van bovenstaande inventarisatie wordt een gaten-analyse gemaakt: wat ontbreekt er, waar zit overlap, welke kansen laten we onbenut? Hier kan bijvoorbeeld uit komen dat iets ontbreekt tussen de opstartfase en realisatiefase. We kijken ook naar instrumenten als LISE en UNIQ, fondsen die duurzaamheid en innovatie aanjagen.

Als we vaststellen dat er iets ontbreekt, kijken we of we het bestaande instrumentarium kunnen uitbreiden, dan wel nieuwe instrumenten kunnen toevoegen. Onderdeel van eventuele uitbreiding van instrumentarium zal bestaan uit een speurtocht naar partijen die willen participeren (zoals de Europese Commissie).

- Inventarisatie, verkenning en analyse worden komende maanden uitgevoerd. Dit vraagt wel medewerking van iedere dienst om bestaande subsidies en financieringsinstrumenten inzichtelijk te maken. Voor de externe analyse wordt een expert gevraagd.
- Op basis van het bovenstaande wordt midden 2023 een voorstel gedaan voor een financieel instrumentarium voor stadmakersinitiatieven. Inclusief hoe een mogelijk stadmakersfonds eruit kan komen te zien. Dit voorstel wordt in de zomer aan het college voorgelegd.

Verankering in beleid, organisatie en werkwijze

Stadmaken is vooral een attitude met als uitgangspunt goed samenwerken met en aan een mooie stad. Naast de bovenstaande concrete projecten gaat het vooral over de verankering van stadmaken in beleid, organisatie en werkwijze van de gemeente Den Haag. Dit is het fundament van het programma Haags Stadmaken.

Beleid – Verschillende regelingen voor initiatieven hebben verschillende spelregels. Den Haag kent (nog) geen algemene spelregels of beleid voor het ondersteunen van initiatieven. In het kader van de wet *Versterking Participatie op decentraal niveau* kan de gemeenteraad ervoor kiezen om deze spelregels op te nemen in de nieuwe Participatieverordening. Deze Participatieverordening zal het komend jaar i.s.m. de duale werkgroep Participatie en Democratie worden opgesteld.

Organisatie – Haags Stadmaken is een gemeentebreed programma dan momenteel is belegd bij DPZ/Haags Samenspel in nauwe samenwerking met DSO/Wonen. Maar stadmaken is zoals eerder aangegeven een attitude die pas effect heeft als ze gemeentebreed wordt gedragen. Daarom is stadmaken belangrijk voor alle diensten en stadsdelen, dus is een gemeentebrede sturing nodig. Het Integraal DirectieOverleg is opdrachtgever en de directeuren DPZ en DSO zijn interne ambassadeurs.

Werkwijze – Haags Stadmaken is intern vooral een leerprogramma om de houding van ambtenaren in de omgang met initiatiefnemers te ondersteunen. In het verlengde van de concernontwikkelagenda staat leren, ontwikkelen en verbeteren de komende jaren centraal. Leren door doen, aan de hand van concrete casuïstiek samen bespreken wat goed gaat en wat beter kan in de organisatie (reflectief monitoren). Met een doorbraaktafel en een leeragenda Stadmaken over de belemmeringen waar initiatiefnemers tegenaan lopen.

- Aansluiting Participatieverordening - duale werkgroep Participatie en Democratie
- Aansluiting bij Ontwikkelagenda - doorbraaktafel en leeragenda Stadmaken
- Stadmakersgereedskapskist doorontwikkelen, voortbouwend op placemakinggereedskapskist die dit jaar door DSO is ontwikkeld.
- Training/workshop omgaan met initiatieven/stadmakers uitbreiden.

4. Vervolg

Langzaam ontstaat een programmateam Haags Stadmaken waarin placemaking, stadsdelen en stadmaken samengaan. Tegelijkertijd werken we hard aan placemaking) en zijn de voorbereidingen van het tweede Stadmakersfestival gestart. Kortom; het begint te lopen.

Maar we zijn er nog lang niet. Daarom beginnen we komend half jaar met een verkenning. Aandachtspunten daarbij zijn:

- Het programma is in partnership met, van, voor en door stadmakers. In dit stadium ligt het zwaartepunt nog (te) veel bij de gemeente.
- Het programma is voor alle initiatiefnemers en stadmakers; groot en klein, sociaal en fysiek, op straat en stadniveau, vanuit bewoners en organisaties. Stadmaken doe je samen; je probeert elkaar te versterken.
- Stadmaken is een beweging, een attitude die vraagt om langetermijninvestering; volhouden dus. Tegelijk wil je concrete verbeteringen realiseren.
- Bij de start moet een nieuw (gemeentebreed) programma altijd concurreren met andere prioriteiten binnen het bestaand beleid. Dat vraagt aandacht, commitment en capaciteit.

ⁱ <https://www.nationaleombudsman.nl/burgerinitiatief-wat-is-dat-nou-eigenlijk>

ⁱⁱ <https://www.socialevraagstukken.nl/lessen-uit-coronatijd-wijkinitiatieven-verdienen-erkenning-en-waardering/>

ⁱⁱⁱ <https://www.dehaagsehogeschool.nl/over-de-haagse/de-haagse-actueel/nieuws/details/2022/05/11/placemaking-onderzocht>

^{iv} <https://www.dehaagsehogeschool.nl/over-de-haagse/de-haagse-actueel/nieuws/details/2022/05/11/placemaking-onderzocht>

^v <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/stadmaken-belooft-een-betere-stad/>

^{vi} Zie ook essays "Een stadmaker, dat ben jij" van Rebel en "De waarde van placemaking" van Stadskwadrant

^{vii} Bijvoorbeeld: (1) Een eindrapportage van Initiatievenmakelaar en Initiatieventafels (2018); (2) De rapportage 'Mensen maken Den Haag' over stadmakers: wat het zijn, het festival en de ondersteuningsbehoeften (2021); (3) Een onderzoek naar 'De ontvankelijkheid voor het verlenen van steun aan burgerinitiatieven onder ambtenaren van de gemeente Den Haag' (2020); (4) 'Samen werken aan inclusieve placemaking, inzichten en adviezen voor de gemeente Den Haag' (2022)

^{viii} <https://www.isabewoners.nl/wp-content/uploads/2019/09/Magazine-Uw-initiatief-past-niet-in-ons-kader-En-wat-doen-we-nu.pdf>

^{ix} <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/bestuur-en-organisatie/beleid/participatie/2021-12-actieprogramma-samen-stad-maken-initiatief.pdf>

^x <https://www.rotterdam.nl/meedenken-doen/initiatievenloket/>

^{xi} Voorjaar 2022 is er een eerste inventarisatie gemaakt van regelingen binnen de gemeente: zie bijlage.